УДК 347

DOI 10.37566/2707-6849-2021-3(36)-5

Владислав ШКОЛЬНИЙ,

*аспірант кафедри цивільного права Інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

ОНТОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТА ГЕНЕЗИС ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ (КРИПТОВАЛЮТИ) В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО- ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ

Поява віртуальних активів (криптовалют) потребує аналізу в контексті щонайменше двох десятиліть значних економічних, соціальних і правових аспектів у контексті глобалізації. Поява інтернету зумовила запровадження нових правовідносин, динаміка яких невблагано впливає на економічні та юридичні питання під тиском глобалізації [1, с. 2]. Протистояння приватних і публічних інтересів з цього питання привело до появи нових явищ – лише питання часу, коли вони увійдуть у наше повсякденне життя, тому надзвичайно важливо зрозуміти та дослідити ці нововведення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, пов'язані з визначенням правового статусу та природи такого феномену, як криптовалюти, розглядалися у роботах таких вітчизняних і зарубіжних дослідників, як Д. Погрібний, Тімоті К. Мей, Ф. Хаєк, Л. Мізес, Дж. Д. Девідсон, В. Різ-Могт та ін.

Невирішені раніше проблеми. Взаємозв'язок між ринками та країнами, поширення і розширення бізнесу та торгівлі в усьому світі, включаючи й використання

віртуальних активів (криптовалют), та функціональна диференціація суспільства постали перед традиційними проблемами регуляторів, які неможливо вирішити самотійно, оскільки сучасні проблеми вимагають сучасних рішень [2, с. 75]. З одного боку, спостерігаємо зростання різних урядових структур, які здійснюють управлінську діяльність із глобальними, регіональними чи транскордонними наслідками [3, с. 20], безпосередньо пов'язаними з віртуальними активами, оскільки економічна цінність останніх та їх розвиток залежать від державного регулювання, але може існувати й пообічно, що, звичайно, сповільнить розвиток останніх, однак не зупинить його. З другого боку, помітний вплив приватного регулювання, яке було прийняте як суб'єктами комерційного, так і громадянського суспільства [4, с. 3; 5, с. 20]. Наразі ми зіткнулися з правовим плюралізмом, що складається з різних типів регуляторів, які діють у різних географічних, економічних, соціальних та правових сферах [6, с. 1155], впливаючи на правовідносини з віртуальними активами. Тому вкрай важливо зрозуміти, в яких умовах виникли віртуальні активи та що цьому передувало.

Мета. Дослідити причини виникнення віртуальних активів (криптовалют) та економічних, філософських ідей, які лягли в основу віртуальних активів (криптовалюти).

Одним із провідних векторів на шляху трансформації світової економіки є впровадження сучасних інформаційних технологій, зокрема, використання криптовалют і електронних грошей у повсякденному обороті.

Варто зазначити, що зростання популярності криптовалют у світі відбувається на тлі відсутності єдиного розуміння поняття «криптовалюта» – воно варіюється від ототожнення з поняттями «товар», «платіжний засіб», «розрахункова одиниця» до понять «нематеріальний цифровий актив», «інвестиційний актив», «фінансовий актив», «окремий вид цінних паперів» тощо.

На думку Д. Погрібного, криптовалюта у цьому сенсі є новим етапом після появи перших електронних грошей. Вона може задовольнити такі сучасні зростаючі вимоги, як: моментальна швидкість розрахунків (від декількох секунд до декількох хвилин); відсутність комісії за вчинення транзакцій; анонімність розрахунків; високий ступінь захищеності операцій; незворотність платежів; відсутність необхідності конвертації у валюту країни проведення розрахунків) [7].

Насправді ідея цифрових грошей існує тривалий час. Однією з перших книг про цифрові гроші є праця видатних економістів Дж. Д. Девідсона та В. Різ-Могга «Суверенна особа: освоєння переходу до інформаційної ери» [8, с. 462–473]. За допомогою сміливих і дивних описів їм насправді вдалося передбачити ідею криптовалют, втілену з неймовірною точністю в сьогоденному біткоїні. Початок електронної комерції неминуче приведе до появи альтернативних цифрових грошей.

Новий тип грошей змінить пріоритети, зменшивши здатність світових держав визначати, хто є суверенною людиною.

Важливою частиною змін стане звільнення багатьох людей від примусового відчуження майна під впливом інформаційних технологій, і люди перейдуть на оплату майже всіх транзакцій в Інтернеті за допомогою цифрової версії грошей. Цифрові гроші будуть повторенням створення суверенного простору в Інтернеті, який не знаходиться під контролем жодної юрисдикції.

Дж. Д. Девідсон і В. Різ-Могг передбачали, що цифрові гроші складатимуться із закодованих послідовностей простих чисел порядку багатьох сотень. Унікальні, анонімні та надійні, вони забезпечать здійснення більших транзакцій. Крім того, їх можна розділити на найдрібніші частини. Ці гроші працюватимуть на багатомільйонному ринку, який не знає кордонів. Нові гроші не будуть прикріплені до жодної держави, що дозволить їх використання поза кордонами, у просторі без матеріальної реальності, їм більше не доведеться орієнтуватися на політику урядів різних країн через емісію, яка зменшує вартість грошей за допомогою інфляції. Касовий контроль переміститься на світовий ринок.

Своєю чергою, звільнившись від державної влади, виробники зможуть організувати постачання товарів і послуг відповідно до останніх різних способів. Як результат, головна причина існування інституту влади – монополія на насильство – практично зникне. З кожною транзакцією закодовані послідовності простих чисел будуть передаватися в порядку багатьох сотень. На відміну від паперових квитанцій, пов'язаних з державними фізичними грошима, новий цифровий золотий стандарт практично неможливо сфальсифікувати – навряд чи хтось зможе розшифрувати послідовність простих чисел. Нові цифрові гроші інформаційної епохи повернуть контроль над засобами масової інформації власникам і заберуть їх у національних урядів [8, с. 462–473].

Загалом під електронними грошима розуміються гроші чи фінансові зобов'язання, обмін і взаєморозрахунки з якими проводяться за допомогою інформаційних технологій. Директива ЄС 2009/110/ЄС визначає електронні гроші на основі трьох критеріїв: електронне зберігання, передача отримувачу тільки після їх отримання банком, а також платник не може бути їхнім емітентом [9].

З юридичного погляду визначальною особливістю електронних грошей є те, що, з одного боку, вони є засобом платежу, а з другого – за зобов'язаннями емітента, які мають бути виконані у формі електронних грошей, у будь-якому разі стоїть або банк, або банківський рахунок із реальними грошовими коштами. Тому, як стверджує Н. Поливка, електронні гроші є, по суті, одиницями виміру звичайних грошей у цифровому вимірі [10].

Варто погодитися з науковцем С. Шимон, яка визначила що електронні гроші є, по суті, приватними грошима, які емітуються персонально за зверненням користувача

(комерційного агента) відповідною банківською установою, яка власними коштами забезпечує їхню майнову (економічну) цінність, гарантуючи їх обмін на законний засіб платежу – готівкові чи безготівкові гроші [11].

Слід зазначити, що поява приватних грошей була ідеєю протягом багатьох років. Особливу увагу слід приділити австрійській школі економіки, ідеї якої вплинули на початок та подальший розвиток віртуальних активів. Передусім нам слід згадати ідеї Ф. Хаска [12, с. 113] і Л. Мізеса [13, с. 45] як представників згаданої австрійської школи економіки. Своєю чергою Ф. Хаск запропонував ідею денационалізації грошей, щоб забрати монополію уряду на фіатні гроші, оскільки в ринкових реаліях виживають лише ті валюти, які мають стабільну купівельну спроможність, тоді як фіатні гроші також набувають їх як інструмент «законний платіжний засіб». Тому ідея полягала в демонополізації впливу національного банку на гроші та передачі цієї функції іншим банкам, що відкриє шлях до ринкової конкуренції. Це дало б поштовх приватизації та конкуренції валют різних банків. Це, своєю чергою, можна побачити на сучасному ринку криптовалют, де купівельна спроможність визначається на основі теорії граничної вартості, яка залежить від суб'єктивних бажань, що формує купівельну спроможність криптовалюти на ринку.

Так, на думку вчених, було визначено, що головною перевагою конкуренції на вільному ринку є те, що ціни надаватимуть учасникам важливу інформацію для прийняття рішень щодо коригування їх діяльності в конкурентній валюті. Вони наголосили, що використання грошей в основному вплине на вибір доступних валют: 1) як придбання товарів та послуг, 2) як резерв для майбутніх потреб; 3) як відстрочені платежі; 4) як розрахункова одиниця. На його думку, це наслідок головної функції грошей як засобу обміну, і стабільність вартості валюти як розрахункової одиниці є найбільш бажаною з усіх видів використання.

Згідно з теоретичними рамками Ф. Хаска ринкові сили визначатимуть відносні значення різних валют, що конкурують. Як результат, курси валют між конкуруючими валютами будуть вільно плавати. Таким чином, у довгостроковій перспективі існували лише валюти, які гарантують стабільну купівельну спроможність. За словами Ф. Хаска, у довгостроковій перспективі успішний вибір альтернативних валют, які будуть використовуватися у виробництві та торгівлі, може залежати від стабільності вартості цих валют з точки зору стандарту оптових цін на товари, що слід розглядати як стандартну вартість валют. Це можемо простежити з початку існування криптовалют, і особливо біткоїна, який втілював теоретичні основи Ф. Хаска та всієї австрійської школи економіки, де біткоїн почав своє експоненціальне зростання з того моменту, як його купівельна спроможність стала достатньою для отримання товарів і послуг. Прикладом є факт вчинення першого правочину, в якому дві піци були придбані за 10 000 біткоїнів, що було першим обміном біткоїнів на реальний товар [14].

Ідеї як Ф. Хаска і Л. Мізеса, так і ідеї австрійської економічної школи лягли в основу такої політичної течії, як криптоанархізм. На думку П. Ладлоу, поняття «криптоанархізму» можна охарактеризувати як реалізацію кіберпростору та прояв анархізму, що є філософією з давньою історією, основною метою якої є повага людських свобод у кіберпросторі, незалежно від стану [15]. У своєму «Маніфесті криптоанархізму» 1988 року Тімоті К. Мей представив основні принципи криптоанархізму [16].

Криптоанархісти зосереджуються на розробці нових явищ в Інтернеті, спрямованих на збереження права людини на свободу слова, таємницю листування, свободу торгівлі та вільний доступ до інформації, де держава вороже ставитиметься до цих ідей через відсутність контролю, особливо в епоху глобалізації. Це стосується і розвитку електронної комерції, яка вказує на застарілі принципи та підходи до оподаткування транснаціонального обміну товарами та послугами і позанормовий вплив держави та банківського сектору.

Разом із тим слід зазначити, що етимологія самого слова є показовою, оскільки «крипто» походить від давньогрецького *κρυπτός* *kryptós* – «приватний, прихований, таємний», і, отже, криптоанархізм може натякати на анархістську політику, засновану на криптографічних методах, але також на таємні дії за допомогою сучасних технологій [17].

Тімоті К. Мей так окреслює поняття криптоанархізму: «Деякі з нас вважають, що різні форми сильної криптографії спричинять занепад влади, можливо, навіть доволі різкий крах. Ми вважаємо, що експансія в кіберпростір із захищеними комунікаціями, цифровими грошима, анонімністю, а псевдонім та інші взаємодії, опосередковані криптографічними процесами, глибоко змінять характер економіки та соціальних взаємодій» [16].

Тому, на думку А. Нараянана, криптоанархізм можна охарактеризувати як «політичну філософію, яка не визнає жодних законів і вважає, що соціальні відносини можна забезпечити та описати за допомогою математики та втілити у програмному коді». Іdealізована форма цієї філософії шукатиме того, що принципово і невблаганно реформує соціальні, економічні та політичні структури влади [18, с. 75–76].

Особливу увагу слід приділити криптоанархізму як альтернативній контрреконструкції на відміну від сучасного законодавства та економічних норм. Основною метою цієї тенденції є надання альтернативи сучасним існуючим фінансовим структурам, таким як банки, фондові біржі або страхові компанії, для забезпечення стійкої інформаційної безпеки, конфіденційності, анонімності та незалежності таких структур від людського фактора на основі математики та програмного забезпечення [19, с. 3–10]. Тому не дивно, що була використана і популяризована перша криптовалюта, особливо біткоїн, який прийняв ідеї як австрійської школи економіки, так і криптоанархістів сам по собі [20, с. 223–224]. До того ж враховуючи історію

маніпуляцій з державою та банківською системою дорогоцінними металами та фіатними грошима [21]. Тому використання біткоїнів як платіжного засобу для придбання товарів і послуг є прийнятною альтернативою для інтернет-спільноти через поглинання філософії криптоанархізму, що забезпечує найширший спектр можливостей криптовалюти завдяки своїй анонімності та автономності та допомагає користувачам не розголошувати свою особисту інформацію. Слід також зазначити, що за допомогою криптовалюти можна здійснювати підприємницьку діяльність поза фінансовим наглядом та законодавством. Популяризація криптовалюти та криптоанархізму сьогодні очевидна, тому вона порушує фундаментальні питання щодо доцільності сучасної банківської системи, фіскальної системи та державного регулювання.

Висновок. Ідеї та технології, які передували криптовалюті, розвивались поступово та були спроби започаткувати суверенну і самодостатню валюту, однак остаточно ці ідеї втілились з появою біткоїна. Сам біткоїн був започаткований на базі досліджень і досягнень австрійської економічної школи разом із течією криптоанархізму, яка й базувалася на принципах анонімності, децентралізації та публічності. Навіть до появи криптовалют у вигляді біткоїна були наявними проекти, які включали в себе перелічені принципи, однак ці проекти зазнали краху, що, звичайно, не завадило взяти їхні надбання за основу. Біткоїн, як і сама криптовалюта, увібрав у себе всі технології, які передували появі віртуальних активів.

Своєю чергою розвиток віртуальних активів уже тепер впливає на розвиток соціальних та правових відносин. Це можливо простежити з інтересу національних банків до блокчейну, в тому числі з боку НБУ щодо дослідження можливості їх використання в національній банківській системі.

Перелік використаних джерел

1. B. de Sousa Santos. *The Processes of Globalization in Eurozine*. 2002.
2. Kjaer P. F. *Post-Hegelian Networks. Comments on the Chapter by Simon Deaking*. In M. Amstutz & G. Teubner, *Networks: Legal Issues of Multilateral Co-Operation*. Hart Publishing. 2009.
3. Kingsbury B., Krisch N., Stewart R. B. *The Emergence of Global Administrative Law*. 68 *Law and Contemporary Problems*. 2005. № 15.
4. Hall R. B., Biersteker T. J. *The Emergence of Private Authority in the Interational System*. In R. B. Hall & T. J. Biersteker (eds). *The Emergence of Private Authority in Global Governance*. CUP. 2002.
5. Cafaggi. F. *New Foundations of Transnational Private Regulation*. 38 *Journal of Law and Society*. 2011.
6. Berman P. S. *Global Legal Pluralism*. 80 *Southern California Law Review*. 2007.

7. Погрібний Д. Перспективи визначення правового статусу криптовалют в Україні (господарсько-правовий аспект). Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право». 2018. № 26. С. 104–107.
8. Davidson J. D., Rees-Mogg W. *The Sovereign Individual; Mastering the Transition to the Information Age*. Simon & Schuster, Inc., USA. 1999. P. 462–473.
9. Directive 2009/110/EC of the European Parliament. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:267:0007:0017:EN:PDF>
10. Поливка Н. Криптовалюти і «різноманітні біткоіни». Юридична Газета online. URL: <http://jur-gazeta.com/publications/practice/informaciynе-pravo-telekomunikaciyi/kriptovalyuti-i-riznomanitni-bitkoini.html>
11. Шимон С. І. Теорія майнових прав як об'єктів цивільних правовідносин: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2014. 663 с.
12. Hayek F. von. *Denationalisation of Money: The Argument Refined*, 3rd. edition. London: Institute of Economic Affairs, 1990 [1976].
13. Mises L. *The Theory of Money and Credit*. (None ed.). Indianapolis: Liberty Fund, 2012.
14. *Years After Laszlo Hanyecz Bought Pizza With 10K Bitcoin, He Has No Regrets*. URL: <https://www.coindesk.com/bitcoin-pizza-10-years-laszlo-hanyecz>
15. Ludlow P. (Ed.). *Crypto anarchy, cyberstates, and pirate utopias*. MIT Press. 2001.
16. May T. *The crypto anarchist manifesto*. High Noon on the Electronic. 1992.
17. Chohan, Usman W. *Cryptoanarchism and Cryptocurrencies*. November 27, 2017. URL: <https://ssrn.com/abstract=3079241> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3079241>
18. Narayanan A. *What happened to the crypto dream?, part 1*. IEEE Security & Privacy. 2013. 11(2). P. 75–76.
19. Konkin III S. E. *The last, whole introduction to agorism*. The Agorist Quarterly. 1995. 1 (1). P. 3–10.
20. Ruccio D. F., Amariglio J. *Beyond the Highs and Lows: Economics as a «process without a subject»*. Review of Social Economy. 2007. 65 (2). P. 223–234.
21. Graeber D. *Debt: The First 5,000 Years*. Brooklyn, NY: Melville House Printing, 2011.

Reference

1. B. de Sousa Santos. *The Processes of Globalization in Eurozine*. 2002. [engl.]
2. Kjaer P. F. *Post-Hegelian Networks. Comments on the Chapter by Simon Deaking*. In M. Amstutz & G. Teubner, *Networks: Legal Issues of Multilateral Co-Operation*. Hart Publishing. 2009. [engl.]
3. Kingsbury B., Krisch N., Stewart R. B. *The Emergence of Global Administrative Law*. 68 *Law and Contemporary Problems*. 2005. № 15. [engl.]

4. Hall R. B., Biersteker T. J. *The Emergence of Private Authority in the Interational System*. In R. B. Hall & T. J. Biersteker (eds). *The Emergence of Private Authority in Global Governance*. CUP. 2002. [engl.]
5. Cafaggi. F. *New Foundations of Transnational Private Regulation*. 38 *Journal of Law and Society*. 2011. [engl.]
6. Berman P. S. *Global Legal Pluralism*. 80 *Southern California Law Review*. 2007. [engl.]
7. Pohribny D. *Prospects for determining the legal status of cryptocurrencies in Ukraine (economic and legal aspect)*. *Bulletin of V.N. Karazin Kharkiv National University. «Law» series*. 2018. № 26. P. 104–107. [ukr.]
8. Davidson J. D., Rees-Mogg W. *The Sovereign Individual; Mastering the Transition to the Information Age*. Simon & Schuster, Inc., USA. 1999. P. 462–473. [engl.]
9. Directive 2009/110/EC of the European Parliament. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:267:0007:0017:EN:PDF> [engl.]
10. Irrigation N. *Cryptocurrencies and «various bitcoins»*. *Legal Newspaper online*. URL: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/informaciyne-pravo-telekomunikaciyi/kriptovalyuti-i-riznomanitni-bitkoini.html> [ukr.]
11. Shimon S. I. *Theory of property rights as objects of civil law-relations: a monograph*. Kyiv: Yurinkom Inter, 2014. 663 p. [ukr.]
12. Hayek F. von. *Denationalisation of Money: The Argument Refined*, 3rd. edition. London: Institute of Economic Affairs, 1990 [1976]. [engl.]
13. Mises L. *The Theory of Money and Credit*. (None ed.). Indianapolis: Liberty Fund, 2012. [engl.]
14. *Years After Laszlo Hanyecz Bought Pizza With 10K Bitcoin, He Has No Regrets*. URL: <https://www.coindesk.com/bitcoin-pizza-10-years-laszlo-hanyecz> [engl.]
15. Ludlow P. (Ed.). *Crypto anarchy, cyberstates, and pirate utopias*. MIT Press. 2001. [engl.]
16. May T. *The crypto anarchist manifesto*. *High Noon on the Electronic*. 1992. [engl.]
17. Chohan, Usman W. *Cryptoanarchism and Cryptocurrencies*. November 27, 2017. URL: <https://ssrn.com/abstract=3079241> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3079241> [engl.]
18. Narayanan A. *What happened to the crypto dream?, part 1*. *IEEE Security & Privacy*. 2013. 11(2). P. 75–76. [engl.]
19. Konkin III S. E. *The last, whole introduction to agorism*. *The Agorist Quarerly*. 1995. 1(1). P. 3–10. [engl.]
20. Ruccio D. F., Amariglio J. *Beyond the Highs and Lows: Economics as a «process without a subject»*. *Review of Social Economy*. 2007. 65(2). P. 223–234. [engl.]
21. Graeber D. *Debt: The First 5,000 Years*. Brooklyn, NY: Melville House Printing, 2011. [engl.]

ШКОЛЬНИЙ В. Онтологічні засади та генезис віртуальних активів (криптовалюти) в сучасних умовах розвитку соціально-правової системи.

Поява віртуальних активів (криптовалют) потребує детального аналізу причин та мотивів, що породили це явище. Соціальні, правові та технологічні виклики зумовлюють вирішення завдання щодо розвитку суверенної грошової одиниці. Метою дослідження є аналіз економічних, соціальних, філософських причин появи віртуальних активів.

Ключові слова: біткоїн, криптовалюта, віртуальний актив, криптоанархізм, блокчейн, австрійська економічна школа.

ШКОЛЬНИЙ В. Онтологические основы и генезис виртуальных активов (криптовалюты) в современных условиях развития социально-правовой системы.

Появление виртуальных активов (криптовалют) требует детального анализа причин и мотивов, которые предшествовали этому явлению. Социальные, правовые и технологические вызовы требуют решения задачи по развитию суверенной денежной единицы. Целью исследования является анализ экономических, социальных, философских причин появления виртуальных активов.

Ключевые слова: биткойн, криптовалюта, виртуальный актив, криптоанархизм, блокчейн, австрийская экономическая школа.

Shkolnyi V. Ontological principles and genesis of virtual assets (cryptocurrencies) in modern conditions of development of social and legal system.

The article considers the principles of the emergence of virtual assets (cryptocurrencies) and the impact on these events of economic, socio-political relations through technological features. The paper considers the influence of the Austrian School of Economics and its achievements on the emergence and development of modern virtual assets, namely they considered the impact on the choice of available currencies: 1) as the purchase of goods and services, 2) as a reserve for future needs; 3) as deferred payments; 4) as a unit of account. According to Hayek's theoretical framework, market forces will determine the relative values of different competing currencies. As a result, exchange rates between competing currencies will float freely. The ideas of scientists such as Hayek and Mises and the ideas of the Austrian school of economics formed the basis of such a political trend as cryptoanarchism. Cryptoanarchism can be described as the realization of cyberspace and the manifestation of anarchism, a philosophy whose main goal is to respect human freedoms in cyberspace, regardless of status.

Key words: bitcoin, cryptocurrency, virtual asset, cryptoanarchism, blockchain, Austrian school of economics.